

ЛУДОСТТА НА ТРИСТАН ОКСФОРДСКИ РЪКОПИС

Превод от старофренски: Паисий Христов, 2013

chitanka.info

Тристан, отпаднал и посърнал,
в страната си се е завърнал^[1];
той е обзет от отчаяние,
4 че за сърдечното страдание
лек в този свят не съществува.
Не смогне ли да излекува
дълбоката душевна язва,
8 защо му трябва да запазва
един живот на скръб обречен?
Щом страдаш, ти си мъртъв вече —
по-хубаво е в гроб покой,
12 отколкото тегла безброй.
От болката, от тази мъка
светът за него става пъкъл.
Когато няма утешение,
16 не е възможно изцерение:
неотвратима е смъртта,
ако изгубиш любовта.
Той би приел на оня свят
20 да иде, а не в този ад,
без нея, все така да страда.
Една-единствена отрада
би искал — тя да разбере,
24 че той избрал е да умре
заради таз любов голяма.
На никого той вяра няма
и иска никой да не знае
28 какво душата му терзае.
Тристан на Каердин^[2] дори
не смее да се довери,
от страх, че може да попречи
32 на плана му. А нали вече
Тристан пешком възнамерява
за Англия да заминава,
защото тръгне ли на кон,

36 тогава в целия район
той би бил разпознат от всеки.
А щом по прашните пътеки
върви мъж в старо одеяние,
40 кой би му отделил внимание?
Кой в свитата би бил подведен
от вестоносец мръсен, беден,
ако във кралски двор се вмъкне?
44 Загрижен да не се натъкне
на някой, който го познава,
той тъй неузнаваем става,
че ни роднина, ни познат,
48 ни някой друг на тоя свят
не би разбрал, че е Тристан
и че преследва таен план.
Единствено неща, които
52 осъществили сме прикрито,
ни носят удовлетворение.
Едно разкрито намерение
обречено е на провал.
56 Ако това не си разбрал,
горчилки и беди те чакат.
И тъй, Тристан обмисля всяка
породна стъпка през нощта
60 и си претегля в мисълта
подробности най-дребни даже,
та щом зората се покаже,
към Англия той да поеме.
64 И ето, че настава време
за път. Той тръгва към морето
и бързо стига там, където
търговски кораб се приготвя
68 да вдигне не след дълго котва.
Дали той с тежката си стока
отива в същата посока?
Излязъл е попътен вятър,
72 моряци мъчат се платната

да вдигнат и във този миг
Тристан към тях отправя вик:
— Моряци, Господ да ви пази
76 и нека морските талази
към бряг желан ви отнесат.
В каква посока сте? — На път
за Англия сме — в дружен глас
80 отвърщат те. — Защо и аз
не се кача? — Добре, сеньор,
елате! — отговарят в хор
моряците. И той тогава
84 на кораба се озовава.
Попътно вятърът издува
платната, корабът отплува
и устремно морето пори.
88 Така сред водните простори
един ден и две цели ноци
прекарват пътниците. Още
в зори на следващия ден
92 съзират пристан възделен.
Туй Тинтагел е — тъкмо там
цели да стигне и Тристан.
Тъй както често става в двора,
96 крал Марк събрал е своите хора,
а и Изолда е довел
във замъка на Тинтагел.
А той от великани^[3] здраво
100 е построен и устоява
на всякакви машини бойни
и на атаки вражи...
.....
104 Един величествен донжон
над Корнуел се извисява:
той погледите впечатлява
с това, че цял е изграден
108 от мрамор синкавочервен,
изкусно подреден така,

както шахматната дъска.
За да се влезе в крепостта,
112 се преминава през врата
с внушителен, красив декор,
под бдителния, строг надзор
на двама рицари левенти.
116 Крал Марк е в замъка в момента
и в залите му е приел
велможите от Корнуел
и от Бретан. Чудесен кът,
120 където те ще престоят
край кичести гори, богати
на зверове и на пернати,
сред пъстро цъфнали поляни
124 и ниви, скоро изорани,
сред зеленеещи лъки
край лъкатушещи реки.
Марк често пъти ходи там,
128 защото в пристана голям
пристигат иностранци лични
със интереси най-различни.
Понеже с тайнственост голяма
132 се е прославил този замък,
и днес е смятан от мнозина
за омагьосан: дважд в година,
при зимен студ и летен зной,
136 от погледа изчезва той.^[4]
Които чудото видели
с недоумение приели,
че се касае за магия.
140 Тъй мислели си и ония,
които идвали със цел
да се разходят в Тинтагел.
Тристан едва-що стъпва с крак
144 на този тъй жадуван бряг,
и почва хората да пита
за Марк и неговата свита.

148 От преминаващ мъж узнава,
че кралят вече заседава
с придворните си в този ден.
— Ами Изолда и Бранжиен,
дали и те са тук? — И тях
152 съвсем наскоро ги видях —
отвърща някой от тълпата. —
Изолда все тъжи, горката.
Тристан е силно развълнуван
156 от туй, че името ѝ чува,
въздиша тягостно и пак
започва да си мисли как
да види своята любима.
160 Каква е ползата, че има
кураж и сръчност, мили Боже,
щом като нищичко не може,
в конкретния момент да стори,
164 с Изолда за да поговори?
Марк ненавижда го, уви,
и ако жив го залови,
грози го сигурно смъртта.
168 Но все тъй в плен на любовта,
той казва си: „И да умреш,
Тристан, поне ще си речеш,
че то е от любов по нея.
172 Изолда, аз все тъй линея
и не намирам утешение.
Смъртта за мен ще е спасение.
Дали ще ми се притечеш
176 на помощ, ако разбереш,
че близо съм до теб? Кой знае?
Таз неизвестност ме терзае
и губя всякаква надежда.
180 На странни мисли ме навежда
страстта по тебе... Ще сподавя
скръбта, на луд ще се направя,
така че моят план да стане.

184 Пък ако някой вяра хване,
че аз съм луд, той несъмнено
ще е далеч по-луд от мене^[5].
Пък нека и за луд ме взима
188 тоз, който вкъщи по-луд има.
Решението взел веднъж,
Тристан видял наблизо мъж,
с палто изцапано и старо
192 (личало си, че той рибар е)
и със качулка на главата.
Тристан го хванал за ръката
и рекъл с тон неустоим:
196 — Я дрехите си да сменим,
приятелю добър, защото
тъй хубаво ти е палтото,
че и на мене ще отива.
200 А пък и моите са такива,
че сигурно ще ти харесат.
Рибарят, виждайки, че те са
красиви, тутакси приел.
204 Тристан, щом дрехите му взел,
веднага се отдалечил,
встрани от пътя се отбил,
извадил ножици челични,
208 дарени от Изолда лично,
с ръка прихванал си косата,
остригал си на кръст главата^[6],
а за да може да минава
212 наистина за луд, решава
да промени съвсем гласа си,
почерня тутакси лика си
със сок от някаква трева,
216 така че никой след това,
ако в лицето му се вглежда
или го слуша как нарежда
нелепости, да не познае
220 че именно Тристан това е.

Измъква си от плет тояга^[7],
на рамото си той я слага
и се отправя на към двора,
224 страх будейки у всички хора.
Вратарят, като го видял,
помислил го за оглупял,
но все пак срещнал го с въпроси:
228 — От где си? Тук какво те носи?“
Тристан отвърнал: — Слушай, брат,
монсенмишелският абат
за абатисата се жени^[8].
232 Приятели и приближени,
безброй сановници, абати,
кюрета, постници, прелати
от Безансон та чак до Мон,
236 един със скиптър, друг с бастон,
на своята сватба бе поканил.
По ширналите се поляни
при Беланкомбър^[9] и сега
240 във танци кършат те снага.
И аз на тържеството бях,
ала принуден се видях
да тръгна преди всички други,
244 че трябва своите услуги
на краля спешно да предложи:
софрата трябва да му сложа.
В ответ глава вратарят клати:
248 — Ти, сине на Урган Космати^[10]
(и ти си като Урган космат),
влез все пак в кралския палат.
Той влиза, но го срещат ту
252 със хи-хи-хи, ту с дю-дю-дю,
дори със клонки от бръшлян
на бой налитат на Тристан;
младежка група с глуми разни
256 започва лудия да дразни,
а той им с удари отвърща,

ту тѣй, ту инак се обръща,
и най-подир се озовава
260 там, дето кралят заседава.
Като го вижда със тояга,
крал Марк подмята: — Я веднага
ми доведете тоз юнак,
264 взел вместо копие кривак.
Мнозина бързо му отреждат
дължимото и го завеждат
при краля. Той го поздравява
268 с „добре дошъл“ и продължава:
— Какво те води тук при нас
и кой си всъщност? — Кой съм аз —
подхваща лудата глава —
272 сега ще чуете това,
кралю честити. Мама беше
косатка: вечно тя кръжеше
като сирена сред морето.
276 Не зная мястото, където
съм се родил, ала е знайно,
че от тигрица всеотдайна
отгледан съм: тя ме била
280 намерила върху скала
и дълго време ме кърмила,
като че кърми рожба мила^[11].
Кралю, аз имам и сестра:
284 красива, умна и добра.
Съгласен съм да задържите
сестра ми, ако позволите
кралицата да дойде с мен.
288 По нея луд съм ноц и ден.
По-старата е за досада,
по-младата е за наслада.
Ако Изолда ми дадете,
292 кралю мой, сигурен бъдете,
че вечно ще ви служба аз.

Крал Марк разсмива се на глас

и казва: — Драги, да речем,
296 че ти кралицата дадем,
кажи къде със нея смяташ
да идеш? — Горе в небесата,
кralю, дворец там имам свой:
300 изцяло от стъкло е той.
Весден на слънцето лъчите
му преминават през стените.
Там нивга вятър не поява
304 и той едва се полюлява
на небосклона засиял.
Там има стая от кристал,
която е така прекрасна,
308 че щом я грейне слънце ясно,
във нея всичко заблестява^[12].

Марк много се развеселява
и пред събраните придворни
312 споделя: — Вижте как говори...
За луд е луд, но друг едва ли
с такъв език ще се похвали...
— Кralю, — пак лудият подема —
316 дойдох кралицата да взема:
душата ми по нея стене;
най-скъпата жена за мен е
Изолда и ще я обичам
320 за цял живот. Аз се наричам
Тантрис^[13]. Заклевам се пред вас.

Кралицата с ядосан глас
го пита: — Кой ви пусна тук?
324 Не сте Тантрис, а някой друг.

А лудият все нея гледа
и виждайки я все по-бледа,
повтаря пак: — Тантрис съм аз,
328 кралице, и съм луд по вас.
Я припомнете си за тоя
гигант Морхолт, ранен в двубоя
със мен. Та той бе настоявал

332 Марк кръвен данък да му дава —
девойки и момци. Но аз
все пак го победих тогаз
и го убих. Но мойта рана
336 на хълбока по-люта стана
и много силно ме болеше,
защото явно мечът беше
отровен и костта загни,
340 та аз прекарах тежки дни
и ноци в търсене на цяр,
но нито доктор, ни знахар
не ми помогнаха. Тогава,
344 видял, че краят приближава,
помислих, че е най-добре
да тръгна с кораб по море
и да изчезна в дълбините.
348 Но ураганът със вълните
неотклонимо ни повлече
накъм Ирландия далечна,
страната, от която бях
352 изпитал безподобен страх,
защото аз убих Морхолт, а
ваш вуйчо беше той, Изолда.
Но тъй като аз бях ранен,
356 дори и арфата за мен
не бе утеха... Тъй обичам
да свиря, за да се развличам!
Понеже стигнал бе до вас
360 слухът, че и на арфа аз,
макар и с тежка рана, свиря,
заръчахте да ме издирят
и да ме доведат в палата.
364 Със някакъв балсам самата
кralица мен ме излекува
(дано даде Бог да векува!).
Твърдахте ми, че са чудесни
368 бретонските народни песни,

които неех ви тогаз.

Тантрис, кралице, туй съм аз.

— Не е възможно — казва тя. —

372 Как с него ти по красота
ще се сравняваш^[14]? Я млъкни
и с глупостите престани,
че хич не са ми по вкуса.

376 А той навирва си носа
и като истински глупак
с юмруци удря, рита с крак,
придворните за да изгони,
380 като крещи: — Навън, барони!
Защото искам да остана
сам със кралицата. — Смълчана,
тя почва да се изчервява,
384 а Марк все тъй се забавлява
със разиграваната сцена.

Но като вижда притеснена
жена си, казва възмутен:
388 — Глупако, я ела при мен.
Нима си толкоз близък с нея?
— Кралю, да отрека не смея.
А тя крещи: — Лъжец, лъжец!

392 Вън, вън от кралския дворец!
Но упоритият глупак
й казва: — Помните ли как
крал Марк навремето ме прати
396 във бащините ви палати,
за да му станете жена?

Дойдох във вашата страна
като търговец преоблечен,
400 защото бях на смърт обречен:
нали аз бях Морхолт убил^[15].

Та кой ли би ми го простил?
А между другото аз знам,
404 че и крал Марк е мразен там.
Аз, като рицар силен, смел,

се биех с всеки на дуел
и от Шотландия до Рим
408 едва ли по-неустрашим
мъж някому е бил познат.
Изолда му отвърща с яд:
— Ти само глупости брътвиш
412 и рицарството ни срамиш.
Защо си още жив, глупако?
Махни се, инак зло те чака!
А той подхваща пак през смях:
416 — Спомнете си, че като бях
във вашата страна, се бих
със дракона и го убих;
езика му отрязах с ножа
420 и после в джоба си го сложих.
Но от отровата опасна
почувствах се така ужасно,
че наред пътя във несвяст
424 съм бил изпаднал. И тогаз
със майка си дошла сте там
и с разни билки и балсам,
показвайки си сръчността,
428 сте ме спасили от смъртта...
А спомняте ли си кога
в яда си вдигнахте ръка
да ме убие. Аз бях
432 тогава в банята и щях,
навънка да излизам вече.
А вие сте ми взела меча,
нащърбеното сте видяла
436 и нещо сте заподозряла,
отворила сте чекмеджето
и сте извадила парчето,
което бяхте вие, мила,
440 в главата на Морхолт открила.
И явно имало защо:
след миг разбрала сте, че то

е част от моя меч. Тогава
444 обхванала ви злост такава,
че втурнахте се с меч в ръката,
за да ми вземете главата.
Ужасно нещо е жената,
448 щом яд обхване ѝ душата.
Кралицата във този миг,
дочула злбния ви вик,
дотича тутакси при нас.
452 С молбите си накрая аз
успях да ви поукротя,
с обет, че ще ви защита
срещу нахалника^[16], решен
456 да се ожени някой ден
за вас. А той ви бе противен
и прекалено агресивен.
Нима това е все лъжа?
460 — Лъжа е, да! И как може
да го измислиш? Ти си спал
пиян, на сън^[17] си го видял.
— Омайна билка бях пил аз
464 и още съм под нейна власт...
А помните ли горестта,
с която вашият баща
и майка ви ви повериха
468 на мен, как те ви придружиха
до кораба, как в този ден
задушен бяхте редом с мен,
как жаждата си утолихме,
472 как двамата отвара пихме
с един бокал? За съжаление
обхвана ни опиянение
и още мира ми не дава.
476 При тез слова Изолда става,
но Марк я хваща за палтото,
за да си седне пак, защото
държи докрай да бъде чул

480 дошлият, па макар и луд:
— Не, мила, нека тоз глупак
си свърши разказа все пак^[18]!
А ти, безумецо, кажи
484 що вършиш. Но не ни лъжи!
— Най-важното ми занимание
е туй да служи със старание
на графове, крале, кралици...
488 — Ами от кучета и птици
разбираш ли? — Кралю, о, да.
Веднъж открия ли следа
при лов на дивеч из горите,
492 аз винаги на тях разчитам.
С копои лебеди улавям
и никога не ги оставям
да ми избягат. А с палаши
496 начесто из полята наши
улавял съм гмуркачи диви,
а със соколи — гъски сиви.
Придворните и този път
500 не могат да се въздържат
да не избухнат гръмко в смях.
Марк казва му: — Това разбрах,
А как ловуваш по реката?
504 — С каквото ми е под ръката,
кралю. Например няма пречки
да хващам вълци или мечки
с със ястреби; а пък глигани
508 с полярния сокол ще хвана;
за диви зайци и сръндаци
използвам моите гераци,
а със сокол чучулигар
512 улавям някой лопатар,
понякога и дива котка^[19].
Щом след ловджийската разходка
се върна вкъщи, аз веднага
516 започвам със една тояга

усърдно да се упражнявам
за бой. Все още не познавам
(откак се помня досега)
520 ни щитоносец, ни слуга,
ни друг, решен в борба гореща
да ми излезе с меч насреща,
щом още мил му е животът.
524 А пък на арфа и на рота
как само свиря и как пея!
А знаете ли как копнея,
как страдам по една прекрасна
528 жена, една кралица властна;
как беля на дърво кората
и как я хвърлям във водата...
Не ставам ли за менестрел^[20],
532 кралю? Не съм се май отчел
пред вас, придворни, с таз тояга
тъй, както се на вас полага.
Я хайде, бързо си вървете
536 у вас, че трябва да ядете.
Добре е кралят, според мен,
да си отдъхне за момент.
Марк смее се, но тоя път
540 нарежда кон да доведат,
та из дъбравите зелени
той с рицари най-приближени
да иде да се поразсее.
544 А пък Изолда все по-зле е
и казва му: — Боли ме много
главата, сир... Ех, ако мога
да си почина! — Кралят скланя
548 и тя, объркана, смълчана,
отива право в свойта стая
и зарива: — Аз не зная
кому е нужно да съм жива,
552 щом моето сърце в такива
неволи се изпепели.

Бранжиен, приятелко, дали
да не предпочета смъртта,
556 след като болката, скръбта
обсебили са ми душата?
Един луд днес дойде в палата,
с глава остригана на кръст,
560 и като че ли бръкна с пръст
във раната ми тоз злодей.
Гадател или чародей
е тоя луд? И как тъй знае
564 (и то в подробности) каква е
съдбата ми? Кой друг, Бранжиен,
ще знае толкова за мен,
за любовта ми към Тристан?
568 Навярно този шарлатан
чрез чародейство и магия
успял е да научи тия
подробности, щом толкоз нещо
572 говореше за всяко нещо.
Бранжиен отвърща ѝ веднага:
— Кралице, аз се обзалагам,
че този луд ще е самият
576 Тристан. — Не, тази грозотия
не може да е мой любим.
Тристан е с чар неповторим
и с най-изящни маниери.
580 Не ще се никъде намери
друг рицар с красота такава,
че със Тристан да се сравнява.
Дано го съди божии съд,
584 тоз луд! Проклет да е часът,
когато той се е родил,
и корабът, със който бил
пристигнал в нашата страна!
588 Да бе го някоя вълна
ударила, че да умре
безследно в бурното море!

Бранжиен възкликва: — Извинете,
592 кралице, но защо кълнете
човека, бил той и глупак?
Кой тъй научи ви и как
обхвана ви такава злост?
596 — За всичко е виновен тоз
негодник, вярвайте, Бранжиен.
До днеска никой друг на мен
не е държал такъв език.
600 — Кралице, този хубостник,
кълна се и в свети Йоан,
ще да е пратен от Тристан.
— Кой знае?... Щом е тъй, идете
604 във залата и говорете
със него... Бихте го познала.
Бранжиен в тържествената зала
сама при лудия отива
608 и никой друг там не открива.
Видът му мигом я смразява...
Той тутакси я разпознава,
изпуска своята тояга
612 и казва ѝ: — Елате, драга!
Ах, колко е добре, Бранжиен,
че идвате сега при мен!
За Бога, милост проявете!
616 Бранжиен отвърща му: — Простете,
нима за мойта милост става
въпрос? — За вашата — додава
мъжът. — Тристан стои пред вас;
620 злочестият Тристан съм аз.
Тъй по Изолда съм увлечен,
че в нищичко не виждам вече
спасение. — Не е възможно
624 да сте Тристан.
А той, тревожно,
мълви: — Не помните ли как
мъгливия ирландски бряг

(и то под моята закрила)
628 напуснахте. Днес мойта мила
Изолда дръзна да твърди,
че с мене никога преди
не се е срещала... И двете
632 вас водеше ви за ръцете
кralицата^[21]. Тя мен тогаз
помоли да съм вечно с вас
и аз ѝ обещах... Тя тури
636 на кораба ни малко буре
със препоръката да бдите
над него. Влязохме в открито
море и много топло стана,
640 в пот плувнах, жажда ме обхвана,
един прислужник^[22] отзова се,
като ми даде да разквася
устата си, и с жест припрян
644 отвара в сребърен стакан
от бурето наля ми той.
Понеже беше страшен зной,
и на Изолда аз предложих
648 с отвара да си уталожим
сред морските вълни жадта:
тъй от стакана пи и тя.
Тогава беше ни приятно,
652 но еликсирът вероятно
впоследствие ни причини
безброй неволи и злини.
Да, случилото се било
656 единствено за наше зло.
Уви, Бранжиен, уви, така е.
— Не! — казва тя. — Това лъжа е.
— Лъжа ли е? Откакто в нея
660 се влюбих, тя на друг не смее,
освен на вас, да довери,
че в двама ни любов гори?
Туй знаете го само вие

664 и ние никога не крием
това, що помежду ни става.
Без вече да му възразява,
Бранжиен излиза, за да иде
668 Изолда в стаята да види,
усмихва ѝ се съучастно
и казва ѝ пределно ясно:
— Тристан е той...
Тя пребледнява
672 и чувства, че ѝ прилошава,
като че има болест тежка.
Бранжиен се втурва на прибежки
и се завръща със Тристан.
676 От силни чувства обладан,
опитва той да я прегърне,
но тя успява да извърне
главата си пред този порив.
680 Не знаейки какво да стори,
потти се тя, трепери цяла,
като че ли би всичко дала
в стремежа си да го избегне.
684 Едва успял да се облегне,
съвсем объркан, на стената,
Тристан разкрива си душата
пред нея с трепетни слова:
688 — Нима, Изолда, и това
ще трябва от Бранжиен и вас
да понеса аз в този час?
Това ли доживя Тристан —
692 да се почувства тъй презрян?
В кого да вярвам отсега,
щом ме презирате така,
че не можяхте този ден
696 да си припомните за мен.
А аз безспирно (денем, нощем)
по вас копнея и все още
си мисля, че не ще престане

700 да ви вълнува любовта ни.
Щом някой истински обича,
от спомена не се отрича
и миналото не презира^[23].

704 Дордето изворът извира,
пои той тучната морава;
пресъхне ли — ненужен става.
Така е и със любовта:

708 пресъхне ли, престава тя
наслада, радост да доставя.
Изолда поглед му отправя
и казва: — Нищо не разбирам,
712 приятелю. И не намирам
във вас аз нищичко, което
да ми напомня за лицето
на моя мил.
С настойчив глас

716 той казва й: — Тристан съм аз.
Спомнете си как сенешалът
предупредил бе лично краля,
че заедно със теб живяхме
720 и че едно легло деляхме.
Една нощ (спомням си, че беше
през зимата и сняг валеше),
той по следите ми вървял
724 и под прозореца ви спрял:
удобно място, откъдето
да наблюдава туй, което
се върши вътре, за да може
728 на краля всичко да доложи.
За пръв път уличен аз бях^[24]...
А от джуджето колко страх
изпитвахте! То все кръжеше
732 около нас и ни следеше,
като че Марк му бе заръчал
след нас да ходи неотлъчно,
за да ни дебне и веднага

736 за срещите ни да долага.
За влюбените е известно,
че изнамират много лесно
лъжи и хитрости различни,
740 ала за жалост са трагични
последниците някой път.
Спомнете си как в този кът
и нас ни хванаха на тясно,
744 как копелето му ужасно,
джуджето, беше разпиляло
в нощта между леглата бяло
брашно... Аз номера разбрах,
748 подскочих и се озовах
за миг във вашето легло.
Но чакало ни друго зло:
от незарасналата вена
752 леглото бе окървавено.
Обратно скочих, но уви,
и моето окървавих.
Изникна Марк и от вратата
756 видя кръвта ми по леглата:
така, заради мойта страст,
от двора бях изгонен аз.
А помните ли онзи случай,
760 когато в дар ви пратих куче,
мъниче кротичко и мило,
което беше ви пленило?
А спомняте ли си, кралице,
764 изкусният ирландски рицар
как в двора ви посрещнат беше,
на арфата си как редеше
за вас мелодии най-дивни?
768 На него кралят повери ви,
защото с песни той дори
и вас успя да покори.
И той без малко да ви вземе
772 на кораба си... Но в туй време

аз бях в гората заточен
и чаках сгодния момент
да стигна някак си до вас.
776 И казах си: защо и аз
не пробвам да я завладея,
щом с рота свиря и щом пея
по-хубаво от всеки друг^[25].
780 Туй повод бе да дойда тук.
Под сянката на бор висок,
надвесен над сребрист поток,
аз с нож в ръката си заставах,
784 отрязвах клонка и захванах
да дялкам и трески да мятам
една след друга във водата,
понеже знаех, че в потока
788 те ще се носят по посока
на стаята ви. Щом съзрете
тресчиците, ще разберете,
че аз изпращам ви ги с вяра,
792 че с вас ще мога да прекарам
в градината ви вечерта
в омаята на любовта
(тъй както бяхме се разбрали).
796 Ала джуджето ме видяло
и бързо краля известило.
Когато вече се стъмнило,
Напуснал Марк потайно двора,
800 стаил се в клоните на бора
да проследи какво ще стане.
Аз, без да зная за капана,
дойдох и както си седях,
804 на краля сянката видях.
Чух стъпки, знаех, че са ваши
и страшно много се изплаших
да се не втурнете припряно
808 към мен. За щастие, отрано
и вие сянка сте видяла

и предвидливо сте се спряла.
Аз ви помолих да склоните
812 със краля да ме помирите,
ако ли не, каквото трябва
да ми даде и аз да грабвам
нещата си за път далечен
816 и тука да не стъпвам вече.
Така опасността отбихме
и ние с краля се сдобрихме.
Спомнете си, Изолда, как
820 заклехте се пред всички в знак
на честност и на непорочност.
Аз преоблечен бях нарочно,
прегърнах ви пред всички хора,
824 щом слязохте от онзи кораб;
стоях с наведена глава
и чувах вашите слова,
с които искахте и аз
828 да падна на земята с вас.
Отпуснахте се на тревата
и си разтворихте бедрата
заради мен и аз посмях
832 да се наместя между тях.
Таз сцена всички я видяха
и ви напълно оправдаха,
а вие клетва и обет
836 положихте по правов ред.
Изолда не пропуска даже
и дума... Но какво да каже?
Той не прилича на Тристан
840 ни по одежди, ни по стан.
Но тя не може да оспори
това, което ѝ говори.
Как за Тристан да бъде взет,
844 щом като лудият наглед
със него нищо общо няма?
Било би лудост свръхголяма,

ако се хване в тоз капан.
848 Все тъй измъчва се Тристан,
че тя не го е разпознала
и казва: — Бяхте ми отдала
сърцето си изцяло, мила
852 кралице; бяхте ме пленила
със благородство несравнимо.
Днес със притворство доловимо
отвърщате ми и за мен
856 съдържаността ви този ден
е равностойна на измяна.
Нали, Изолда, не остана
далече времето, когато
860 обичахте ме чисто, свято,
и любовта ни Марк принуди
от двора си да ни прокуди?
И хванали се за ръце,
864 с изпълнено с любов сърце,
напуснахме сами палата,
намерихме подслон в гората
във пещера със свод чудесен.
868 Макар че входът беше тесен,
тя ни изглеждаше така,
като че майсторска ръка
за нас нарочно бе създала
872 една великолепна зала^[26].
Аз в тази пещера научих
Хюсден, ловджийското си куче,
да спре да лае. Със Хюсден
876 и с моя ястреб всеки ден
в гората дивеч аз улавях
и тъй храна за нас набавях.
Спомнете си деня, когато
880 Марк и джуджето^[27] сред гората
ни свариха, дордето спяхме.
Добре, че разделени бяхме!
Като че бях предвидил аз

884 да сложа меча между нас.
Марк свалил своята ръкавица
и на лицето ви, кралице,
я сложил, за да ви прикрие
888 от слънцето. Тогава ние
сме спали там съвсем невинно.
Като видял, че безпричинно
в Изолда се е усъмнил,
892 Марк лесно своя гняв смирил
и пратил вест по свои хора
до нас да се завърнем в двора.
Тогава ви дарих Хюсден.
896 Къде е той сега? — При мен, —
отвърща тя. — Бранжиен, идете
и кучето ми доведете!
Бранжиен отива незабавно,
900 Хюсден я среща с радост явна,
тя го отвързва и веднага
то към кралицата побягва.
Щом вижда го, Тристан подема:
904 — Ела, Хюсден! Аз ще те взема
и ще те отведа със мен.
Щом разпознава го, Хюсден
усеща радостна възбуда,
908 такава чак, че аз се чудя
могло ли би на друго куче
подобно нещо да се случи,
ако стопанина си драг
912 след дълго време срещне пак.
Момент небивал е това.
Хюсден със вдигната глава
с отскок се към Тристан насочва
916 и много свойски той започва
да се умилква: тропка с крак,
с муцунка гали го... Та как
такава гледка се описва^[28]!
920 В тоз миг Изолда се стъписва,

от срам дори се изчервява,
щом вижда как се доверява
на своя господар Хюсден.
924 А как се зъби, настървен,
срещу които пожелаят
със него да се поиграят.
Не смее никой друг освен
928 кралицата или Бранжиен
до кучето да приближи.
То за Тристан така тъжи,
като че е на смърт ранено,
932 и е към всички озлобено.
Тристан го милва по нослето
и казва на Изолда: — Ето,
то куче е, но не забравя
936 кой времето си посвещава
да го отгледа и дресира.
Каква привързаност намирам
в едно животно! А във вас,
940 във своята любима, аз
откривам само непочтеност.
От тези думи мигновено
кралицата се изпотява,
944 трепери цяла, пребледнява...
Тристан подхваща пак: — Любима
кралице, с доблест несравнима
преди държахте се към мен.
948 Споменете си за онзи ден,
когато Марк ни свари спящи
между овошките цъфтящи.
Видял безспорната измяна,
952 той се оттегли със закана
да ви убие^[29]... Милостив
бе Бог! А аз бях предвидлив,
реших се да се разделим,
956 че инак срам неизличим
очакваше ви. И тогаз

получих ценен дар от вас:
чудесен пръстен — чисто злато.

960 — Бих ви повярвала, когато
ми го покажете.

Тогава

той тутакси ѝ го подава.

Изолда в пръстена се взира,
964 сълзи в очите ѝ напират,
тя кърши пръсти от почуда,
като че стига до полуда:

— Ах, колко съм нещастна, Боже! —
968 възкликва тя. — На друг не може
да е тоз пръстен. Моят мил
е мъртъв. Кой би утешил
една кралица толкоз клета?

972 Той от съчувствие обзет е
и казва: — Вие сте красива,
Мадам, и сте добра... Не бива
да ви тормозя още аз
976 със променения си глас.

След туй възвръща си гласа,
тя го познава на часа^[30],
прегръща го и го целува.

980 Тристан от щастие ликува
и казва на Бранжиен: — Идете,
приятелко, и донесете
вода, че искам да измия
984 лицето си, за да открия
същинския си вид.

Бранжиен

откликва... Само след момент

Тристан лицето си изтрива,
988 Изолда вижда го красиво,
каквото е било преди,
и до любимите гърди
ощастливена се притиска.

992 Тя му признава, че не иска

той никъде да заминава,
дори подслон му обещава,
за да прекарат там нощта.

996 Тъй сбъдва се една мечта:
в прегръдките си той я грабва
и нищо друго не му трябва.

[1] Ст. 2: В момента Тристан пребивава в т.нар. Малка Британия (континентална Бретан). Според някои версии (Готфрид Страсбургски, Брат Робер и др.) Тристан е родом от Арморика (Западна Франция). ↑

[2] Ст. 29: Каердин — най-близкият приятел на Тристан в Бретан, брат на Изолда Белоръката и син на Бретанския херцог. ↑

[3] Ст. 99: Според легенда, използвана от Джефри Монмътски (*История на британските крале*, 1138) и от Вас (*Роман за Брут*, 1155), в древността остров Албион (бъдеща Великобритания) бил обитаван от великани, които троянците, потомци на Еней, избили, преди да се заселят по техните земи. ↑

[4] Ст. 136: Медиевистът Филип Валтер търси връзка между замъка в Тинтагел, изчезващ от погледа два пъти годишно, и някои мегалити, които келтският фолклор описва като врати към Другия свят. ↑

[5] Ст. 186: Тази поговорка се радва на популярност през Средновековието. За това съдим и по факта, че фигурира под номер 2343 в авторитетния сборник с поговорки до XV век, публикуван през 1925 г. от Жозеф Моравски. ↑

[6] Ст. 210: През Средновековието бръснели главите на лудите и по медицински съображения — за да се «проветриват» и да отделят по-лесно «черната течност». Според Жан-Мари Фриц, автор на фундаменталното изследване *Езикът на лудия*, тонзурата е амбивалентен символ на отказ от света: при лудите — като проклетие, при монасите и клира — като израз на смирение. С кръста върху своята тонзура лудите и крадците целели да заслужат Божието благоволение. ↑

[7] Ст. 221: Жан-Мари Фриц отбелязва по повод на дегизировката на Тристан като луд семантичната наситеност на всеки негов атрибут. Като оръжие на дивака или на селянина тоягата стои в

полюсна противоположност на рицарския меч. Фриц пише: «Докато тонзурата поставя извън света монаха и престъпника, тоягата го изтласква към антиподите на рицарското общество». (Jean-Marie Fritz, *Discours du fou au Moyen Age, XIIIe-XIIIe siècles*, P.U.F., 1992, p. 45). ↑

[8] Ст. 231: По време на т.нар. „Празници на глупците“ — карнавални буфонати, чиито инициатори били най-вече студенти по богословие, — мъже, предрешени като парцаливи свещеници, пародирали религиозния брачен ритуал. ↑

[9] Ст. 239: Според Жозеф Бедие селището се намира в Северна Нормандия. Вероятно авторът споменава този топоним като северна точка в тази провинция, докато Мон (Мон Сен-Мишел) е разположен в южната ѝ част, на границата с Бретан. ↑

[10] Ст. 248: В романите на Готфрид Страсбургски и Брат Робер Урган Космати е великан, крадец на добитък. Тристан го побеждава и покорява, след което в неговата гора построява Залата със статуите. ↑

[11] Ст. 282: В несвързаните безсмислици на „лудия“ се долавят мотиви и образи, познати на средновековните книжовници. Син на косатка, приличаща на сирена, „лудият“ напомня за библейския пророк Йона, който пребивава три дни в утробата на кит (*Йона*, 2, 1–11). Мотивът за сирената и нейната рожба се изобразявал често в полето на икони и като украса на главните букви в средновековните ръкописи. Негови разновидности в литературата са змеицата Мелюзина с многобройната ѝ челяд, както и изворната фея Ниниан, отгледала Ланселот. Може да се предполага, че мотивът за детето, откърмено от тигрица, е заимстван от Вергилиевата *Енеида*, където Дидона презрително казва на Еней, че не е син на богиня, а е откърмен от свирепа тигрица (*Енеида*, IV, ст. 367). Общото между всички тези митове и мотиви е идеята за необикновения произход на героя, съчетаващ в себе си човешка и животинска природа, естественото и свръхестественото. ↑

[12] Ст. 309: След морската бездна, където се е родил, след дивите скали, на които е отгледан, „лудият“ разполага бъдещата си любовна идилия на небето. Мотивът за стъкления дворец, огрян от слънцето и неподвластен на сезонните промени, се родее с мотива за стъкления остров — разновидност на келтското отвъдно. Ако се обърнем към по-далечното минало, откриваме аналози на идеалното алтернативно пространство в гръцката представа за Елисейските

полета. Там пребивават в блаженство добродетелните души. Елементи от Елисейските полета присъстват и в любовната мечта на „лудия“ Тристан. Ще добавим към този кратък ракурс и Омир. В *Одисея* Протей описва пред Менелай Елисейските полета като земен рай, „гдето минава животът на хората лек и спокоен, / няма ни дъжд, нито сняг, нито хали жестоки бушуват, / лее се вечният шумол на лекодиханния вятър / от океана изпращан да носи на хората свежест“ (превод Г. Батаклиев, IV, ст. 565–568). Елисейските полета са вертикално противоположни на Олимп (така както в разказа на „лудия“ Тристан морската бездна се противопоставя на небесния дворец), описан обаче в *Одисея* със същите характеристики. Там „дъжд не вали, ветрове не бушуват, / никога сняг се не сипе“ (VI, ст. 43–44). Няма съмнение, че анонимният автор на „Лудостта на Тристан“ (Оксфорд) изгражда словото на героя с реминисценции от съвременни и класически образци. ↑

[13] Ст. 321: По време на първия си престой в Ирландия героят се прикрива също под псевдонима Тантрис, според версията на Готфрид Страсбургски. Тантрис е анаграма на Тристан. В нея френскоезичната публика долавя и друго значение: *Tristan = tant triste* (толкова тъжен). В този смисъл може да се каже, че за немскоезичния Готфрид Тантрис е резултат от формално разместване на сричките, докато в контекста на френския език Тантрис внушава за градация на тъгата и страданието на героя. Този контекст е в пълен унисон и с психическото състояние на Тристан в началото на поемата (вж. ст. 365, 15–21, 172–173). ↑

[14] Ст. 373: Нито Марк, нито Изолда разпознават Тристан, когато той предава много точно обстоятелствата около двубоя срещу Морхолт, излекуването му в Ирландия от майката на Изолда, уроците по музика, които от благодарност е давал на младата принцеса Изолда. Причините за „глухотата“ на Марк и на Изолда са различни. Марк не е в течение на подробностите около престоя на Тристан в Ирландия. С други думи, той не познава контекста, в който се вписва разказът на Тантрис. Марк не долавя метонимното измерение (основаващо се на връзката между съседни елементи) в разказа на лудия. Изолда знае, че въпросният разказ е правдоподобен, но не признава автентичността на разказвача, защото не вижда никаква прилика между стройния красавец Тристан и окъсания, мръсен Тантрис (вж. също 576–582, 839–

845). Именно тази ѝ неспособност да долови приликата между двамата е основание да твърдим, че нейният метафорен механизъм (действащ по принципа на подобие между елементите) не работи. Пълноценното възприемане на рапсодийното слово на Тантрис изисква съчетаване на метонимичното начало (контекста) с метафоричното (идентичността на говорещия, до която може да се стигне по пътя на сравнението). В противен случай цари недоразумението. ↑

[15] Ст. 401: Тук Тристан говори за второто си пътуване до Ирландия, когато убива дракона, с което спечелва ръката на Изолда и я отвежда в Корнуел, за да я омъжи за вуйчо си Марк. ↑

[16] Ст. 455: Става дума за сенешала на краля на Ирландия, който отрязва главата на дракона, вече убит от Тристан, и се явява претендент за ръката на кралската дъщеря Изолда. ↑

[17] Ст. 462: Сдвоените думи *mensonge-songe* (лъжа-сън) са общо място в репертоара на тогавашните автори. В устата на Изолда те звучат почти като цитат със саркастична тоналност. ↑

[18] Ст. 482: Докато в предишните разкази на „лудия“ за минали случки от живота на Тристан и Изолда все има по нещо, за което Марк по презумпция е чувал, то за фаталната сцена с любовния еликсир кралят не подозира нищо. Напомнянето на тази сцена е непоносимо за Изолда; от него кралят се развеселява още повече. Ако приемем, че Марк и Изолда емблематизират два противоположни прочита на разказа на Тантрис, става видно, че смисловата амбивалентност на сцената е резултат от наслагването на два стилистични регистри — метонимичен и метафоричен, — както и на два жанра — комичен и драматичен. ↑

[19] Ст. 513: Както вече отбелязах, „автобиографичните“ разкази на Тантрис предават с безспорна точност минали събития. В този смисъл те изпълняват и ролята на резюме — похват, който се оказва особено полезен за читателя на творби, достигнали до него в непълен вид. От друга страна обаче „реминисценциите“ на „лудия“ остават неразбрани, защото върху тях пада сянката на абсурдната му генеалогия (роден от косатка, откърмен от тигрица). Ловните „умения“ на Тантрис са ново доказателство, че той не е с всичкия си. Така авторът постига ритъм в словото на лудия, при който правдоподобие се редува с абсурда. Това поставя на изпитание възприемателните

способности на всички присъстващи, които или смесват две смислови нива, вместо да ги разграничават, или просто ги възприемат непълно. ↑

[20] Ст. 531: Тристан се представя като поет и подсказва как следва да възприемаме неговите разкази. ↑

[21] Ст. 633: Става дума за Изолда, кралицата на Ирландия и майка на Изолда Русокосата. ↑

[22] Ст. 641: Тук прислужник сипва на Тристан по невнимание от любовното биле. В останалите версии фаталната грешка е дело на Бранжиен. ↑

[23] Ст. 703: Известна поговорка, регистрирана под номер 1835 в Сборника на Моравски. ↑

[24] Ст. 729: Намек за този епизод се съдържа във версиите на Готфрид Страсбургски и Брат Робер: Мариадок, сенешал на Марк, вижда в съня си доказателства за любовната връзка между Тристан и Изолда, става и неин свидетел, след което ги издава на Марк. ↑

[25] Ст. 779: Не се знае коя версия за Тристан съдържа този епизод. Според медиевистката Гертруд Шьоперле става дума за широко разпространен мотив от келтския фолклор: странник от Другия свят се явява в кралския двор, демонстрира някакво свое изключително умение, срещу което кралят обещава да изпълни негово желание, без да се знае какво е то. Тогава непознатият иска кралската съпруга, получава я, но с хитрост или с магия кралят си я връща. Мотивът получава различни трактовки в артуровските романи според фабулата на конкретната творба. ↑

[26] Ст. 872: *Сага за Тристан и Изолда* на Брат Робер и романът на Готфрид Страсбургски описват пещерата, в която Тристан и Изолда се укриват, докато живеят в гората, като идилично място (*locus amoenus*). ↑

[27] Ст. 880: Никоя друга версия не споменава за присъствието на джуджето в този момент. ↑

[28] Ст. 919: Критиката вижда в тази сцена отзвук от срещата на завърналия се в Итака Одисей (предрешен като просяк) с кучето му Аргос (*Одисея*, XVII, ст. 290 и следв.). ↑

[29] Ст. 953: Епизодът е описан от Томас в „Срещата в градината“ (ръкопис от Кеймбридж). ↑

[30] Ст. 978: Очевидно разказът е построен на принципа на забавената развръзка. Авторът отлага максимално момента на

разпознаването, което настъпва след три фази в диалога между Тристан и Изолда: 1) Тристан напомня за множество случки от миналите си преживявания с Изолда; 2) Тристан бива разпознат от своето куче Хюсден; 3) Тристан показва пръстена, подарен от Изолда. Макар че тук героят се отрича от псевдонима Тантрис, назовава се с истинското си име и говори съвършено смислено, кралицата упорито отказва да припознае в окаляния „луд“ своя любим. Авторът спасява разклатеното правдоподобие на сцената: накрая научаваме, че досега Тристан е говорел с променен глас, тоест комедията е продължавала, тъй че Изолда възприема неговите разкази като репертоар на добър актьор, който нарича себе си „менестрел“ (ст. 531). Силно театрализираното повествование е за сметка на психологическата издържаност на ситуацията. Тристан припомня своето минало, без да успее да напомни за себе си. Несъвпадението — в очите на Марк и на Изолда — между разказващия субект и героя на разказаните случки продължава твърде дълго, сякаш е истинският сюжет на поемата. Въпросът за единомислието между влюбените, което ги характеризира във всички ситуации, тук остава на заден план. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.